

ENYÉM, TIÉD, MIÉNK

MÉREY KATALIN

I.

A mesék nem mesék, nem múltba néz, aki a múltba néz. A szó erős, hatalma és megtartó ereje van, de ismerni kell, és hinni az erejében.

A lebecsülőknak, az elhanyagolóknak, a szőrmentében vevőknek, a csúnyán beszélőknek, a sutba dobóknak, az elfelejtőknek, a szégyellőknek, a nem bánóknak, az igényteleneknek; azoknak, akiknek nem számít, nem fontos, és nem kell, amíg még nem késő!

Olyanok a szavaink, mint a nagymama karácsonyfadíszei. Szerettük őket, használtuk őket évről évre, mert szimbólummá nőttek, a nagymamát jelentették. Észrevettük, ha eltűnt valamelyik közülük, hiányzott, ha használhatatlanná vált valamelyikük. Mindnek megvolt a maga helye, ám ahogy múltak az évek, fogyni kezdtek, mára már egész megfogyatkoztak, alig maradt belőlük. A szavaink is ilyenek. Fogynak ők is, egyre fogynak. Mire megvénülünk, teljesen elfogynak, s mi némák leszünk, mint a sír. Ebben a sírban pedig élő halottak lesznek.

Egyik otthoni kishúgom őriz egy agyonkoptatott ezüstgyűrűt, ami még a nagymamáé volt. Keresztet formáz ez a vékonyka gyűrű, és olyan nagyon kopott, hogy alig ismerszik meg rajta a megfeszített Krisztus; csak annak jelent valamit, aki ismeri. A szavak is ilyenek. Őrizzük őket, vigyázunk rájuk mi, a megmaradtak, ismerjük őket, értjük, szeretjük,

fölidézzük őket, és emlékezünk. Nem pusztaszavak, határtalanná váltak, testet öltöttek, és lelkük van, élnek. Amíg élünk, amíg valaki él közülünk, ők is élnek, világot jelentenek, átnyúlnak hozzánk téren és időn keresztül.

Világosodik az elmém: meg kell tartani őket, hogy megtarthassanak minket, mert a múltból származva nem a múltat hordozzák, hanem a jövőt, az életet, a mi életünket, az unokáinkban való továbbélésünket. A múlt így a jövőkké válik, és a múltidézés nem múltbanézés. A nagyanyám szavai az unokáim szájában az ő unokáiknak a jövőjét jelentik. Így van ez régtől fogva, és én azt akarom, hogy így is maradjon. Lehet, hogy ez nem mindenkinek fontos, de nekem az.

*

Kutyák ugatnak ebben a kegyetlenül hallgató fekete tájban. Nem találok okát, mikor, miért kezdik, miért hagyják abba mind egyszerre, hirtelen, mint valami vezényszóra, és vonulnak el parázsló szemmel, vöröslő ínnyel, vicsorogva. Lassacskán múlik az éjszaka, oszladozik a sötétség, hajnalban már csak néhány vonyítás hallatszik hosszan elnyújtva. Reggelre abbamarad az is, világosban egészen másmilyen az ugatás.

Nem rendes éjszaka ez a mostani. Nincsenek hunyorgó csillagok, nincs holdfény, nincs derengés, nem fújnak sem tavaszi, sem böjti szelek, még a bűdi boszorkányt is elfelejtették.

Valamikor emlegettük a bűdi boszorkányt meg a vasorrú bábát, a szomszédban pedig pontosan olyan göthös, vén banya élt, mint a mesében. Velünk szemben egy favágó lakott, az asszonyok hajnali misére jártak, amit roráténak mondtak hosszú, elnyújtott á-val és é-vel, megtartották a nagykilencedet, a vasárnapi misére imádságos könyvet vittek magukkal, a férfiak meg azalatt otthon keservesen káromkodtak. Sokan fűrészporral fűtöttek, sokan dobkályhával, a fűrészpör fűrészpör volt, a gyaluforgács pedig rendes, kunkorodó forgács.

Mi, gyerekek órák hosszat kántáltuk a gólya, gólya gilicét, a kis kácsa fürdiket, és nem tapostuk el a katicabogarat, hanem fölemelt ujjunkat messzire kinyújtva elröptettük, hogy megtudjuk, merről jön a szerencsénk. Számoltuk, hányat bűg a vadgalamb, hányszor szól a kakukk, s a csigabigának addig énekeltünk, amíg ki nem csalogattuk a házából. A pitypang pihéit egyszerre egy lélegzettel elfűjtük, mert akkor teljesül a kívánságunk; papsajtot ettünk, bogáncsból emberkéket, vadgesztenyé-

ből fogpiszkálólábú állatokat csináltunk. Az apánk tengeri herkentyűt ígért billentyűvel, a nagymama útifüvet tett a téglába vert térdünkre, emlegette az útilaput meg a talpukat, és sárga virágsziromból főzött szent olajjal gyógyította, ha megégettük magunkat. A virágágyást szegélyező dísznövény leveléből fölfújít békát varázsoltunk, pattogtattuk a hajnalka bimbóit, és este, ha nagyon füleltünk, az állomás felől odahaloltunk a békakoncertet. Tó mellett város. Voltunk. Ám a tó melletti város megváltozott, és megváltoztunk mi, a lakói is. Nem háromnegyed hetet mondunk, mint a nagymama, hanem hat óra negyvenöt percet, és tíz deka helyett száz grammot veszünk valamiből. Idegenülünk szóban és lélekben, és felejtünk, felejtünk bűnösen, megbocsáthatatlanul. Tudatunkból kihullanak a dolgaink, s mint haldokló ember testéből a lélek, kiszakadnak belőlünk végül a szavaink is.

Mi lesz ebben a kutyákkal elárasztott, ugató világban a nagymamától örökölt szavainkkal? Ezeréves létünk, nemzeti kultúránk, sajátos tudatunk, ragozó nyelvünk minden eszközével nemzedékről nemzedékre alkotta és alakította őket. Sok évszázados ittlétünk alatt leírtuk, szótáraztuk, eredeztettük őket; nyelvújítottunk, reformáltunk, alkalmaztunk, tükörfordítottunk, magyaráztunk, és íme, nem kellett még egy évszázad sem, hogy szinte elnémuljunk.

Magunkra maradvá és hagyatkozva ez alatt a nyolcvan év alatt csaknem minden értékünket mi magunk legalább egyszer megkérdőjeleztük, és felejtünk, felejtünk vészesen. A felejtés a legnagyobb bűn. Nem bocsánatos. Halálos, mert a jövőt, a gyerekeinket és az ő gyerekeit temeti el. Nincs jogunk elvenni tőlük az égig érő fát, a süss fel napot, a fogócskát, a bújócskát. Nem béníthatjuk és nem némíthatjuk meg az unokáinkat, mert az olyan volna, mintha megölnénk őket.

Mert amikor elfelejtjük az utolsó lelkünkben elkedzett gyönyörű szót, némák leszünk, mint a sír, és ez a sír élő halottakat fog rejteni, akiknek számára nem lesz föltámadás, mert elherdálták ősi örökségüket, elfelejtették, földadták, sutba dobták az egyetlen anyanyelvet.

II.

Hitvallás is lehetett volna, de vallomás maradt, csendes, kis bevallás. Egyszerűen beismerem, hogy az anyanyelvemen akarok meghalni.

Az anyanyelvemen éltem, és úgy is akarom bevégezni.

Legalábbis megpróbáltam úgy élni.

Én valóban megpróbáltam az anyanyelvemen élni, nemcsak beszélni, szajkózni, pusztán szavakat kiejteni. Megpróbáltam úgy anyanyelvű lenni, hogy az ne álarc, máz, utolsó menedék, színjáték vagy kényszer-megálló legyen. Nemcsak akartam, meg is próbáltam. Százszázalékos, tiszta kötődést akartam, anyanyelvit is, kulturálisat is; irodalmit, történelmit, értelmes, tartalmi kapcsolatot kerestem nemzeti múltammal, jelenemmel és vélhető jövőmmel, végemmel. Így becsületes. Az ember ne éljen félig, ne hagyjon félbe semmit, és fejezze be, amibe belefogott, ne végezzen fél munkát.

A nagymama gyerekkoromban arra tanított, hogy nem illik akarni, hogy nem illik azt mondani: nem akarok. Márpedig én most nem akarok. Keményen, konokul, kitartóan és elszántan nem akarok.

Nem akarok történelmi ok és okozat lenni, de még szükségszerűség sem. Nem akarok hivatkozási lehetőség, politikai trófea, összehasonlítási pont, előretolt helyőrség, netalán védőbástya vagy nemzetmegtartó hazug álmok őrzője lenni. És Isten bocsássa meg nekem, híd sem akarok többé lenni. Mások is mondták már, és gyanítom, hogy mindenki tudja: a hídon taposnak. A hídon végigtaposnak, akik átmennek rajta, és én most már nem akarom a hátamon hordani a megváltást és a megváltókat, mert ők hamis prófétának bizonyultak, akik azt hirdetik nagyon gonoszán . . . Mindenki tudja, mit hirdetnek a hamis próféták.

Egyre jobban zavar ez a hídság, a hídszerű mivoltom. Nem akarok átjáró lenni. Nem akarom, hogy átmenőben és visszajövőben végigtaposanak rajtam. Már nem. Most már nem!

A híd összeköt? Olyant köt össze, ami nem egy. Amiről elrendeltetett, hogy szét legyen választva. Ez a piszkosan múltó valóság jó volt arra, hogy rájöjjek: csak azt lehet áthidalni, ami le van választva. Állapothatározó! Ami pedig állapot, azt hagyni kell. Nem kell áthidalni azt, amit nem akarnak áthidalni. Ez az egész újjáéledő állapot meggyőzött, hogy ilyen hídra, mint én, nincs szükség. Ilyen híd nem szükséges, egyszerűen

nem kell, fölösleges. Idejét múlta. Vége. Most nem az áthidalások ideje van.

A hídság valami keserves, megátalkodott ellenérzést kelt bennem. Hazugnak érzem, legalábbis nem őszintének. Nem belülről jövő önkéntelen megnyilatkozás, hanem egy adott helyzet kényszerű elfogadása, és ezt ráadásul még kamatoztatná is, piedesztálra emelné, és átlényegítve pozitív példának tüntetné fel.

Nem akarok végre már sem kényszerülni, sem megalkudni, sem megváltani, sem megváltozni; nem akarok szökni és menekülni, elmenni és visszajönni, magyarázni és magyarázkodni. Nem akarok szükséges rossz lenni, nem akarom rimánkodó, megtúrt bennszülöttként végezni.

A nagymama biztos megbocsátaná nekem ezt a sok akarokat. Mert akkor minek énekelte, hogy a zombori csárdában ecet ég a lámpában, minek énekelte, hogy jaj de nagyon búsan ég, honvédhuszár a vendég, minek énekelte, hogy nyissuk ki a galambházat, minek mondogatta, hogy iparkodjunk, iparkodjunk, nehogy elfajzottak legyünk?

Nem akarok elfajzani, és nem akarok messzire esni a fámtól, csak az anyanyelvemen akarok meghalni.

Nem szeretnék, akarok! Ehhez csak annyi kellene, hogy hagyják. Hiszen az ember úgyis egyedül hal meg. Meghal, és mert a halál új születést hoz, megéri. Ezért már érdemes. Érdemes, mert valamiféle fű csak terem, ha nem is gyönyörűszép szívemen.

Megjelent a Magyar Szó 2001. június 2-ai számában